

Zeeland en Goeree in de wereld (deel 2, Azië)

In een serie van vijf korte artikelen in Nehalennia maken we kennis met de namen Zeeland en Goeree in het buitenland. Na intensief speurwerk wist auteur Jaco Simons voor wat betreft Zeeland onder meer fort, stadjes en eilanden te traceren. Deze luisteren of luisterden niet alleen naar de naam Zeeland, maar in een aantal gevallen ook naar Zeelandia, Nova Zeelandia of Nieuw Zeeland. Slechts drie keer stuitte Simons op de naam Goeree, in de vorm van een eilandje en een tweetal kapen.

We reizen in de vijf bijdragen af naar Afrika, Azië, Noord-Amerika, Midden- en Zuid-Amerika en Oceanië. Het feit dat Zeeland en Holland gedurende een aantal eeuwen *wijdverspreide handelscontacten* hadden, wordt hiermee weer eens bevestigd. Deze reeks bijdragen beoogt niet een *volledige opsomming of uitputtende verhandeling* te zijn; eerder een *signalering en misschien, daaruit voortvloeiend, een aanzet tot verdere uitwerking*. Aan het einde van het laatste artikel volgt de bronvermelding betreffende deze reeks.

Goeree

Jaco Simons

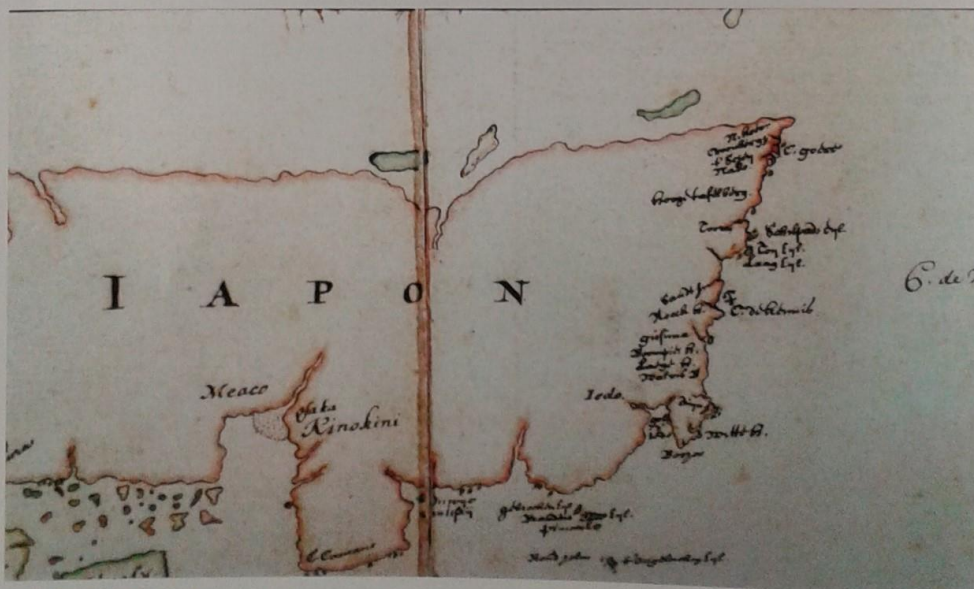
Aan het eiland Goeree in West-Afrika, waarover we in het eerste deel konden lezen, kunnen we nog een tweetal kapen in Azië toevoegen. Helaas is er weinig bekend over deze Goeree's, behalve dat deze namen op zeventiende-eeuwse landkaarten door Nederlandse cartografen zijn genoteerd. Dat oude kaartmateriaal is opgenomen in het eerste deel van de Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, ook bekend als de Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam.

Kaap Goere lag op Honshu, het grootste eiland van de Japanse archipel. Deze en andere Nederlandse namen zijn mogelijk gegeven in 1643 toen Maerten Gerritszoon de Vries deze regio verkende met onder meer het schip de Breskens.

De landpunt Goere heet nu Kaap Same Kado. Er staat een vuurtoren op deze plek. Same Kado is overigens niet de uiterste noordoostpunt van Honshu. Dat ligt even ten noorden hiervan en heet Kaap Shiriya-saki. *Hoeck Goeree* bevond zich op Sumatra, één van de grootste eilanden van het huidige Indonesië. Deze kaap heet nu Diamantpunt, Tanjung Jambair of Tanjung Jamboaye en is gelegen in de provincie Atjeh, het noordelijkste deel van Sumatra. Op deze plek treffen we op oude kaarten ook de namen *Hollandse diamanten* en *Hollandse Diamantplaats*. Het laat zich raden wat de Nederlanders eeuwen geleden in deze contreien aantroffen.

Batavia

Vanaf 1619 zetelden de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië en zijn raden in Batavia, de stad die is uitgegroeid tot de huidige metropool Jakarta. Om Batavia en

Hoeck Goeree, Sumatra, Indonesië

haar regeringscentrum te beschermen werd tussen 1632 en 1645 rondom de belangrijkste stad van Nederlands-Indië een muur gebouwd. Die verving eerdere versterkingen, namelijk een aarden wal en enkele redoutes. Jan

Stadswapen van Batavia. Foto Marcela Simons

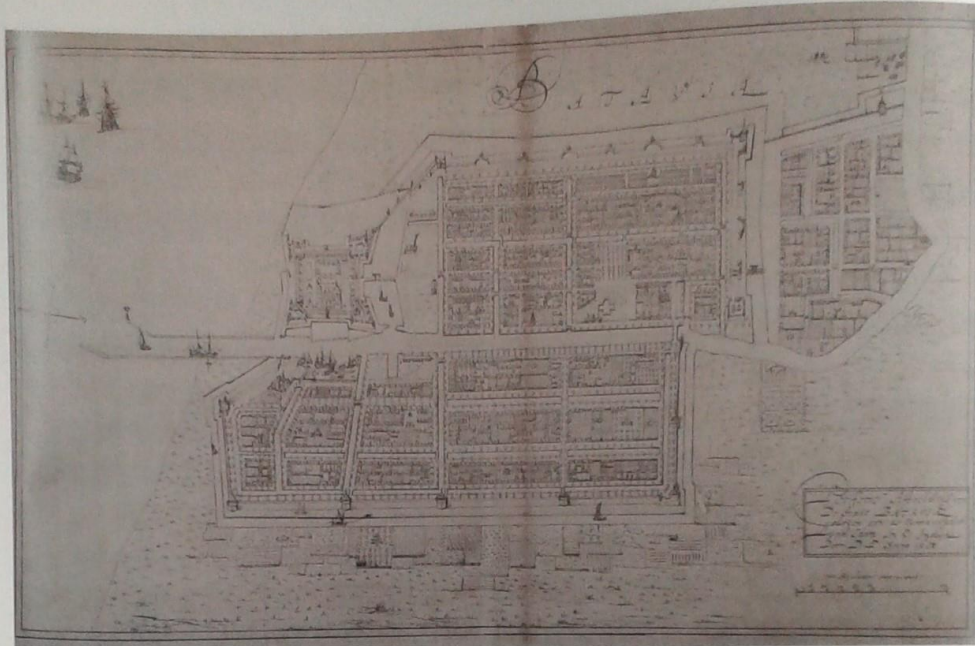
Pieterszoon Coen, tot tweemaal toe gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, maakte daar hoogstpersoonlijk al in 1619 schetsen voor vlak nadat de stad door de Nederlanders was veroverd.

De nieuwe stadsmuur om Batavia bevatte bolwerken, destijds ook punten genoemd, die namen van Nederlandse steden en gewesten kregen. Zo was er bijvoorbeeld een Punt Middelburg aan de oostzijde. Eén van de hoekpunten heette Zeeland en die bevond zich aan de westzijde van de ommuring. De afgebeelde kaart van Dionysus Paulusz stamt uit 1650, maar geeft de situatie uit circa 1645 weer. Het westelijke deel van de stad en de bijbehorende stadsmuur zijn dan voltooid.

Molukken

De eerste Nederlandse stappen op de Molukken werden al in 1599 op het eiland Ambon gezet. De pogingen die werden ondernomen om de daar aanwezige Portugezen te verjagen, mislukten. In 1605 had een aanval onder leiding van Steven van der Hagen wel succes en was de Nederlandse bezetting een feit. Deze inmenging werd verwezenlijkt met instemming van de Ambonezen, die tot hun opluchting waren verlost van de geveesde Portugezen. Met de nieuwe machthebbers bouwden de eilandbewoners in de beginjaren een goede verstandhouding op. Die situatie hield niet lang stand.

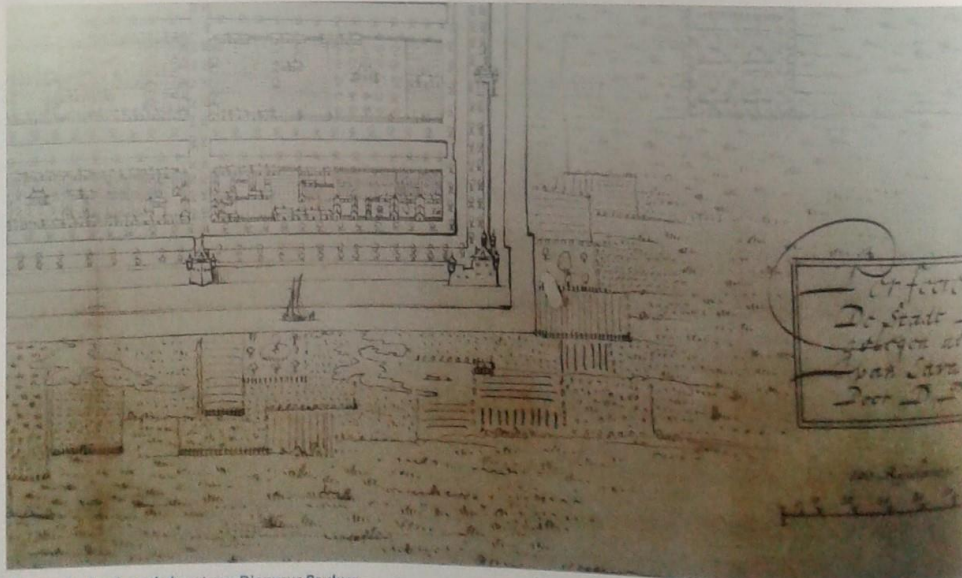
Tot de eerste gouverneur van Ambon werd Frederick de Houtman benoemd. Niet lang daarna was Ambon voor een aantal jaren de zetel van het gouvernement van Nederlands-Indië, een rol die echter al snel werd overgenomen door Batavia.

Kaart van Dionysus Paulusz uit 1650 met de stadsmuur om Batavia. (Bron: Grote Atlas van de V.O.C., deel II, pag. 101)

Onder leiding van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) werden in de loop van de zeventiende eeuw vooral op de Zuid-Molukse eilanden opvallend veel forten en andersoortige sterkten gebouwd. Daaruit blijkt dat de handelsmaatschappij het voor de specerijenhandel zo

belangrijke gebied goed wilde beschermen tegen dreigingen van buitenaf. De verdedigingswerken werden vaak genoemd naar een Nederlandse stad. Zo treffen we op Ambon en diverse omliggende eilanden de forten Amersfoort, Amsterdam, Beverwijk, Delft, Den Bosch, Duur-

Toegangspoort en een deel van de muur van Fort Nieuw Zeelandia op Haruku. Bron internet

stede, Haarlem, Hoorn, Leiden, Middelburg, Oostburg, Rotterdam en Velsen.

Op het eiland Haruku vinden we Fort Nieuw Zeelandia dat later ook Zeelandia of Zeeland werd genoemd. Het werd opgericht in 1655 en herbouwd in 1822. Haruku, eerder luisterend naar de naam Oma, ligt direct ten oosten van het veel bekendere Ambon.

Papua

Nieuw-Guinea wordt beschouwd als het op één na grootste eiland ter wereld. Het westelijke deel ervan heet Papua, een gebiedsdeel van Indonesië dat tot 2001 bekend stond als Irian Jaya; het oostelijke deel is Papua-Nieuw-Guinea, een zelfstandige staat.

In de zeventiende eeuw ondernamen de Nederlanders verkenningsreizen naar diverse delen van Nieuw-Guinea. De meeste ondernemingen vertrokken vanuit posten van

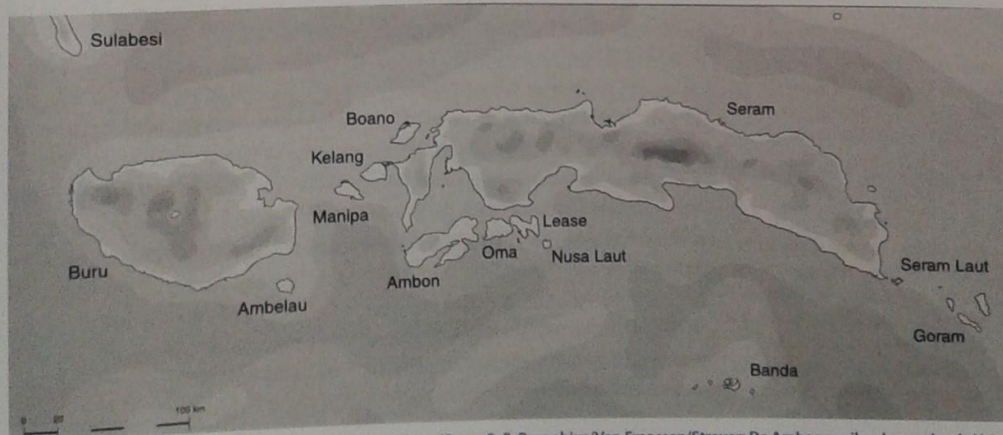
de VOC in Zuidoost-Azië. De reizen waren commercieel gezien geen succes omdat het gebied ten aanzien van de handel niet interessant genoeg was. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Molukse archipel werden in Nieuw-Guinea geen specerijen of andere handelsartikelen van enige importantie aangetroffen. Bovendien was de regio te gevaarlijk vanwege de zich zeer vijandig opstellende bevolking.

Na eerdere verkenningen in de zeventiende eeuw werd in 1705 een nieuwe expeditie naar Nieuw-Guinea gezonden, voornamelijk omdat Nederland bang was dat de Engelsen het nog grotendeels onbekende gebied zouden claimen. Ontdekkingsreiziger William Dampier was er immers in 1699 geweest en daarover werd in 1703 zelfs een boek gepubliceerd. Schipper Jacob Weyland vertrok in 1705 vanuit Batavia, via de Banda eilanden en de Raja Ampat eilanden richting Nieuw-Guinea. De reis van Weyland gaf wederom de bevestiging dat er in Nova Guinea geen vestiging opgezet diende te worden. Voor VOC is Nieuw-Guinea dus nauwelijks van handelsbelang geweest.

De expeditie leverde wel cartografische winst op. Weyland bracht delen van dit gebied namelijk zeer gedetailleerd in kaart. Tussen het Salawati, één van de hoofdeilanden van de Raja Ampat-archipel, en de zogenoemde Vogelkop, het noordelijkste deel van Papua, kreeg een aantal eilanden een Nederlands toponiem, zoals Middelburg (nu Nanah), Amelandt (nu Ombree) en Zeelandt (nu Tsiof). Ook deze eilandjes behoren tot de Raja Ampat. De archipel werd in het koloniale verleden ook wel de Oude Vogelkop genoemd.

De Raja Ampateilanden of Viervorsteneilanden bestonden uit de vier grote eilanden Misool, Waigeo, Salawati en Bantana en talrijke kleine landformaties. De grootste eilanden waren genoemd naar de vier zonen van de koning van de eilandengroep. Na de dood van hun vader, aan het begin van de zestiende eeuw, lieten zij al ruziënd de archipel in vier delen uiteen vallen.

Raja Ampat maakt tegenwoordig deel uit van de Indonesische provincie Papua. We kunnen de totale oppervlakte van deze eilanden vergelijken met die van Nederland.

Ligging van het eiland Haruku of Oma in de Zuid-Molukken. (Bron: G. E. Rumphius/Van Fraassen/Straver: De Ambonse eilanden onder de V.O.C.

Fort Nieuw Zeeland(ia) op het Molukse eiland Haruku of Oma. Bron: G.E. Rumphius/Van Fraassen/Straver: De Ambonse eilanden onder de V.O.C.

Taiwan

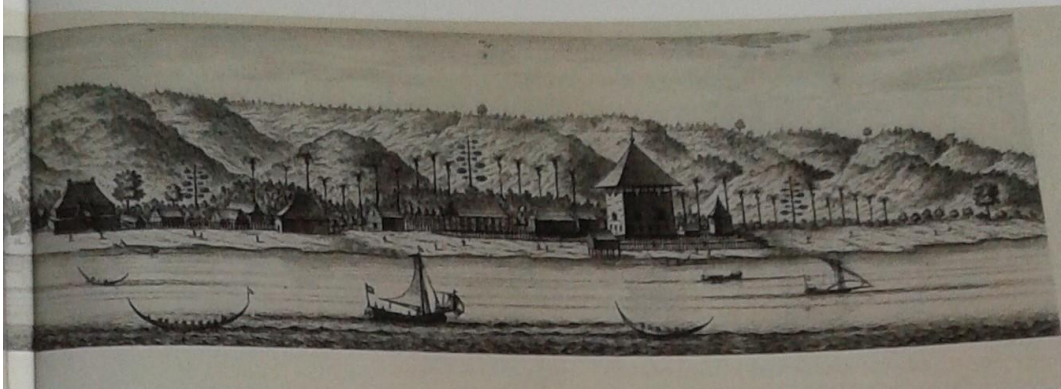
De VOC wilde ook handelsactiviteiten opzetten in het tot de verbeelding sprekende China, maar in dat gesloten land kregen ze geen voet aan de grond. De compagnie besloot om uit te wijken naar de Pescadores, een groep eilanden gelegen tussen het Chinese vaste land en Taiwan. Omdat de Nederlanders op het hoofdeiland van deze archipel een verdedigingswerk bouwden, Fort Vlissingen, haalden zij de woede van de Chinezen op hun hals. Zij zagen deze

actie als bezetting van hun grondgebied. Oorlog was het gevolg, waarbij de Nederlanders het onderspit moesten delven na een door de Chinezen veel efficiënter gevoerde strijd.

De VOC verplaatste haar activiteiten na haar nederlaag naar de westkust van Taiwan, ongeveer 75 kilometer verder oostwaarts. Dit enorme eiland heette in die tijd Formosa, in het Portugees het woord voor fraai of mooi.

Raja Ampat eilanden, met het eiland Zeelandt nu Pulau Tsiol. Bron: Grote Atlas van de V.O.C., deel 1, pag. 390

Fort Zeelandia op het eilandje Taoyan bij Tainan City, Taiwan. Bron: Atlas Maior, J. Blaeu. Deze aquarel is van Johannes Vingboons, naar een origineel uit ca 1644 van een onbekende kunstenaar. Het origineel hangt in het Zeeuws Museum in Middelburg

Formosa viel niet onder het Chinese territorium. Opnieuw werd er een verdedigingswerk opgericht waarbij onder meer gebruik werd gemaakt van het meegenomen afbraakmateriaal van Fort Vlissingen op de Pescadores. De in de periode 1624-1634 opgerichte sterkte op Formosa

Resten van Fort Zeelandia, Taiwan. Bron: Internet

werd aanvankelijk Fort Oranje genoemd, maar werd later herdoopt in Zeelandia. Het fort werd voorzien van bastions. Die werden genoemd naar de vier Walcherse steden Middelburg, Vlissingen, Veere en Arnemuiden. Fort Zeelandia was gelegen op het eilandje Taoyuan. Dat lag voor de kust, ter hoogte van het tegenwoordige Tainan City.

De Nederlandse initiatieven op Formosa leidden, in tegenstelling tot die op de Pescadores, wel tot succes. De voornamelijk Chinese handelaren brachten porselein, zijde en goud naar Formosa en namen vanuit dat gebied hertenhuiden mee voor de Chinese en Japanse markt. Het gebied rond Fort Zeelandia groeide uit tot een welvarende handelsstad, van waaruit verdere ontplooiingen op Formosa volgden. De voor de VOC belangrijke kolonie heeft tot 1662 bestaan.

Tegenwoordig liggen het eilandje Taoyuan en de resten van Fort Zeelandia midden in een stadswijk. Die is ontstaan door landwinningprojecten.